

Srpski predratni dugovi u Francuskoj

Trgovinski pregled
1928. godine

PRED ODLUKOM HAŠKOG SUDA

Jedan poznati pariski bankar i berzijanac prolazio je pre tri godine kroz Beograd na putu za Carigrad, kuda je išao svojim poslom. U Beogradu je on prekinuo put i zadržao se dva dana. Posetio je jednog našeg poznatog stručnjaka za finansijska pitanja i pitao ga za mišljenje o jednoj svojoj operaciji. Ta operacija ticala se kupovine jedne veće količine obveznica nekih srpskih predratnih državnih zajmova u Francuskoj.

“Imam jednu veoma povoljnu ponudu, rekao je bankar svom prijatelju u Beogradu, s kim je inače bio poslovno u vezi. Nude mi jednu veću partiju srpskih papira po vrlo niskom kursu. Da li da ih kupim? Čuo sam, u Parizu se šire glasovi, da će Vaša vlada primati ove papire u zlatu i plaćati kupone u zlatu, milom ili silom. Šta mislite Vi o ovoj stvari i šta bi mi savetovali da radim?”, zapitao je bankar.

“To je vrlo teško reći, odgovorio je njegov prijatelj iz Beograda. Polovina srpskih predratnih zajmova, ako ne većina, zaključena je u običnim francima, ali je ipak veliko pitanje da li se jedan dug, makar on bio zaključen i u zlatnim francima, mora plaćati u tim zlatnim francima, kad oni u Francuskoj ne postoje (tada Francuska nije bila izvršila ni faktičnu stabilizaciju svoje valute). Kako se mogu vršiti plaćanja u valuti, koje nema? Sem toga, koje francuska vlada ne plaća kupone predratnih zlatnih zajmova svoji h u zlatnim, već u papirnim francima. Kako se onda može očekivati od Srbije da će učiniti nešto, što ni francuska vlada ne radi? Srbija je siromašnija, njena finansijska sredstva su slabija, i zato ne treba očekivati da će ona moći dopustiti sebi taj luksuz da bude velkodušnija

Avers i revers
kovanice od 20
zlatnih francuskih
franaka iz 1910.
godine

iz prošlosti

prema francuskim rentijerima - koliko ih ima - nego li sama francuska vlada. Pa onda, postoje i presedani, u prilog teze naše vlade, i presedani kojima se koristila sama Francuska. Ali, i da nije toga, ne bih Vam mogao savetovati predloženu spekulaciju. Jer, na kraju krajeva, ne može se ni od koga zahtevati nešto što je nemoguće, makar to inače bilo i sto puta pravično. A naše finansije nisu u mogućnosti da prime takav teret. Tih zajmova ima sad oko 700 miliona franaka. Pretvoreni u zlato, oni bi izneli u dinarima, deset puta toliko, tj. 7 milijardi. To je ogromna cifra. Po 5% računajući, godišnji anuitet izneo bi 350 miliona dinara, a to dva put više nego što iznosi anuitet, koji plaćamo na dug za ratnu odštetu. Toliki teret ne može se lako primiti ni podneti. A Francuskoj ne bi moglo biti svejedno da li smo mi jaki ili slabi. Sem toga, danas se i reparacije i ratni dugovi uređuju i plaćaju prema mogućnosti, a ne prema ciframa i kakvoj pravičnosti”.

Francuz je pažljivo slušao svog beogradskog prijatelja, ali ga nije poslušao. Kad se vratio u Pariz on je primio ponudu i kupio veću količinu obligacija srpskih predratnih zajmova.

Spekulanti dižu glave

Malo vremena posle toga stvorena je naročita organizacija, koja je stavila sebi u zadatak da zaštiti interese portera srpskih predratnih zajmova. I otpočela je kampanja, inspirisana od nekolicine krupnih spekulanta, koji su umeli

da zainteresuju i zvanične krugove za svoju “pravičnu” stvar. Spekulanti su brzo digli glave i učinili su pritisak da se ovaj zahtev raspravi pre repariranja naših ratnih dugova u Americi. Tako se daleko išlo da su nam dostavljene pretnje da će nam se u Vašingtonu pokvariti izgledi za uređenje ratnog duga. Do toga ipak, nije došlo, ali dve godine docnije, kad je izvršena emisija druge tranše Blerovog zajma, francuska vlada je učinila protest u Njujorku i naše obveznice iz druge tranše Blerovog zajma nisu mogle biti uvrštene u listu papira koji se zvanično kotiraju na njujorškoj berzi.

A kad se počelo govoriti i pregovarati o novom državnom zajmu u Londonu, onda su bankari, s kojima su vođeni pregovori, postavili kao prvi uslov da se svi stari sporni dugovi imaju prethodno regulisati.

Tako smo došli do Haga. To ni u kom slučaju nije bilo dobro, niti je to bio jedini izlaz. Sigurno je bilo mnogo mudrije pogoditi se sa zainteresovanim neposredno, nego izlaziti pred Haški Sud. U svoje vreme mi smo iznosili razloge protiv takvog postupanja i dokazivali smo zašto treba izbegavati taj put, tim pre što su bili predviđeni direktni pregovori i posle odluke Haškog Suda, ma kakva ona bila.

Kampanja jednog pariskog lista

Haški Sud odredio je raspravljanja o ovom pitanju za 12. o. m. Nekoliko dana ranije pariski list “Kotidijen” doneo je na prvoj strani

senzacionalan napad protiv nas pod naslovom: "Skandal koji treba žigosati. Dokle će Srbija bežati od svojih najsvetanih obaveza". U članku se kaže da će za koji dan Haški Sud doneti odluku o sporu, koji interesuje "hiljade francuskih štediša".

"Reč je - veli ovaj list - o plaćanju u zlatu interesa pet zajmova, koje je Kraljevina Srbije od 1895. do 1913. emitovala na našoj pijaci.

Ovi zajmovi bili su garantovani srpskim m o n o p o l i m a . Francuski poverioci imali su tim ozbiljniji motiv sigurnosti, što im je srpski zakon još od prvog zajma davao jasno i formalno uverenje: da se monopoli neće nikada dati u zalog za nove zajmove.

Došao je rat i poremećaji u finansijama svih učesnika u ratu. Da li su oni poremetili za uvek i finansijska shvatanja Srba? Ne zna se, ali još uvek naši dužnici bi hteli da plaćaju u papirnim francima dugove, koje predstavljaju te hartije od vrednosti, na kojima stoji primedba "zlatni franci" i čiji kuponi, plativi u raznim zemljama na strani, treba da se plaćaju po kursu, tj. u zlatu.

Treba dodati da se ovaj režim primenjuje samo na Francusku, jer Englezi, koji imaju obveznice tih raznih zajmova, primaju interes u lepim i zvečećim funtama sterlinga.

To još nije sve. Zašto bi se Srbija zaustavila na tako lepom putu. Samo prvi korak košta.

I besumnje zahvaljujući ovoj staroj izreci, Srbija je dala i davala monopole i Amerikancima, za zajam emitovan u Njujorku,

i Kregeru (tj. Švedskom trustu žižica), koji je dobio i monopol žižica za novi zajam.

Ovo jasno kidanje svećanih obaveza, ova skandalozna razlika u postupcima prema Francuskoj i Engleskoj donose strašne posledice za naše štediše. Njih to materijalno upropašćuje. A moralno: šta da se misli o jednom narodu, koji smo mi poštovali i sa kojim smo simpatizirali i koji, bežeći od obaveza, na taj način misli da

nam prizna usluge, koje smo mu učinili, kad se on borio na našoj strani protiv neprijatelja?

Na šta Srbija misli da se pozove, da bi se opravdala u Hagu? Na naš sopstveni primer i na činjenicu da i francuska vlada isplaćuje u papiru svojim građanima slične kupone svojih zajmova. Lep razlog i opravdan!

Istina je u tome da je Srbija mislila da ne treba više da traži finansijsku pomoć Francuske, a da treba da je naklonjena londonskom tržištu, na kome je nedavno plasirala jedan zajam od 300 miliona dinara. Kad neki ljudi nisu više potrebni, onda se smatraju kao preterani i njihovi najlegitimniji zahtevi.

To mišljenje je protivno moralu, a možda i interesima

onoga koji ga drži; a najviše je protivno zakonitosti.

Teza Francuske, čiji je advokat Pol Bonkur, a srpski Devez; belgijski specijalista u ovim pitanjima, pobiće u Hagu.

Mi se tome nadamo, u ime naših zainteresovanih sunarodnika i pravičnosti".

Rasplet

Pregovori o vraćanju ratne pomoći koju je Srbiji uputila Francuska, započeli su 1928. a završeni tek početkom 1930. godine.

Krajem maja 1928. godine, Francuska je dostavila obračun srpskih ratnih dugova na iznos od 1.734.000.000 francuskih franaka, uz zahtev da se plaćanje izvrši u zlatu. Srpska strana je osporila navedenu sumu, ali je osnovna primedba bila da dugovi treba da se otplaćuju u tekućem novcu, onako kako su primani.

Spor je poprimio ozbiljne razmere i bila je neophodna arbitraža Međunarodnog suda u Hagu. Haški sud je rešio spor onako kako je Srbija predlagala, pa je isplata izvršena u papirnim novčanicama, posle donošenja presude.

Otplata duga Francuskoj regulisana je ugovorom od 20. januara 1930. Ukupna suma je utvrđena na 1.024.812.476 franaka, rok amortizacije 37 godina sa nejednakim anuitetima.

*Iz knjige "Narodna banka 1884 - 1941"
dr Veroljuba Dugalića*

Šta je bilo u Hagu

Tako je pisao ovaj list pred samo zasedanje Haškoga Suda, koje je bilo zakazano za 12. o. m. Odluka je trebala da se donese odmah sutradan. Međutim, do nje nije došlo. Izgleda da je prva sednica održana tek 13. o. m. Po jednom izveštaju iz Haga, predsednik Stalnog Međunarodnog Suda u Hagu otvorio je sednicu i kao sudiju ad hok imenovao Fromažota, koji je izvršio zakletvu ostalih sudija. Zatim je pozvan advokat Francuske, Alber Montel, da izloži francusku tezu. Tek što je on započeo govor, pozlilo je rumunskom sudiji Negulesku, pa je predsednik na to prekinuo sednicu, koja je trebala da se nastavi sledećeg dana. Sledećeg dana, međutim, a to je 14. o. m., Sud je izvestio da će se rasprava o spornim zajmovima nastaviti verovatno u subotu, 17. o. m. zbog bolesti rumunskoga sudije.

Prema tome, tek za nekoliko dana znaće se odluka Haškog Suda. Po nekim izveštajima iz Haga, izgledalo bi kao da će odluka glasiti u našu korist. To, međutim, nije izvesno, i ako se naša teza može s uspehom braniti jer postoje mnogi argumenti i presedani njoj u prilog.

Za nas, razume se, nije i ne može biti svejedno da li ćemo plaćati na ove zajmove 80 ili 350 miliona dinara godišnje na ime interesa i da li će dug biti milijardu i po ili 7 milijardi dinara. To ne bi bilo pravično i kad bi bilo moguće primiti tako veliko novo opterećenje. Još manje bi to bilo pravično, kad se zna da bi se time koristili samo spekulanti, koji su pokupovali ove papire bud zašto i sad ne prezaju ni od napada u listovima trčeći za velikom i lakom zaradom.

